

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Дячук В.Т.,

*студент 4-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

XXI століття називають часом інтелектуальної та інформаційної економіки: більше уваги приділяють рівню розвитку людських ресурсів, розповсюдженню інформації та створенню нових знань, що забезпечують інноваційний розвиток.

Новітні технології, поширюються у межах їх національних кордонів та поза ними, вдосконалення міжнародного ринку товарів і послуг призвели до суттєвого зростання ролі інтелектуальної власності (англ. intellectual property) в науково-технічному прогресі як розвинених країн, так і країн, що розвиваються.

У зв'язку з інтегруванням України у світовий економічний простір назріла потреба змінити ставлення держави до захисту інтелектуальної власності на всіх рівнях та створити сучасну міжнародно визнану систему охорони інтелектуальної власності.

Проблемами даної тематики займалися такі науковці як М. М. Богуславський, Ю. Л. Бошицький, О. В. Дзера, Ю. В. Носіков, О. П. Орлюк, О. А. Підопригора, Р. Б. Шишка, І.І. Верба та інші.

Метою статті є коротка характеристика норм щодо захисту авторських прав та суміжних прав в Україні та наведення прикладів такого захисту в країнах ЄС.

Суть авторського права та суміжних прав полягає не тільки в тому, що за суб'єктами авторського права та суміжних прав визнано комплекс прав особистого немайнового і майнового характеру, а й в тому, що законодавство забезпечує їм можливість застосовувати заходи з метою визнання та відновлення порушеного права.

В Україні сформована законодавча база щодо правової охорони авторського права та суміжного права. Основним спеціальним Законом у цій сфері є Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V називається «Захист авторського права і суміжних прав», в якому передбачено широкий перелік засобів забезпечення позову в справах про порушення авторського права і суміжних прав.[2.64] Також питання охорони авторського права та суміжного права врегульовані статтями Книги IV Цивільного кодексу України.[1.IV]

Захист прав – це сукупність заходів, метою яких є відновлення та визнання прав у разі їх порушення, що включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів поновлення та визнання прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів їх суб'єктів.

Юрисдикційний захист передбачає судовий розгляд справ про порушення авторських та суміжних прав та діяльність інших державних органів, які сприяють встановленню істини у справі, здійсненню експертиз, вчиненню дій, які попереджують правопорушення у відповідній сфері.

Неюрисдикційний захист передбачає, насамперед, самостійне, без втручання державних органів, вчинення громадянами та громадськими організаціями таких дій, що припиняють порушення авторських та суміжних прав, відновлюють порушені права та призводять до створення сприятливих умов для реалізації законних можливостей суб'єктами авторського та суміжного права.[5.65]

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [2,64] визначає, які дії є порушенням авторського права або суміжного права:

- будь-які дії, що порушують немайнові та майнові права суб'єктів авторського права або суміжних прав.
- піратство – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України та вивезення, розповсюдження контрафактних примірників творів (в тому числі – комп'ютерних програм і баз даних).
- плагіат – опублікування, повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є його автором.

Останнім часом визначилося 2 напрями захисту авторського права – копірайт та копілефт.

Копірайт – це класичний напрям захисту творів, який не вимагає документального підтвердження від держави. Це зручний універсальний захист, визнаний в усьому світі. Термін захисту прав значний і призводить до того, що великі обсяги інформації стають недоступними до використання, навіть тоді, коли сам автор їх не використовує.

Починаючи з 80-х років ХХ ст. активно заявив про себе інший підхід до захисту інтелектуальної власності – копілефт. (Copy Left) – ліва копія або забута копія, легка копія. Спочатку термін означав, що частина програмного коду може використовуватись довільно. Зараз це поняття поширилось на літературні твори. За цією системою майнові права зберігаються за автором не більш за 14 років, а інші особи можуть одночасно використовувати твори, дотримуючись певних правил. Ідеї копілефту законодавчо не закріплені в жодній країні. Зараз юридично

це питання може вирішуватись наступним чином: автор закріплює майнові права за собою через копірайт (символьне позначення на екземплярі твору) та створює публічний ліцензійний договір, за яким передає частину своїх прав іншим. Існують типові ліцензійні договори: «BSD ліцензія» 1 «GNU Free Documentation License» (використовують ОС „Linux“ та енциклопедія „Wikipediya.org“), GNU General Public License, МІТ-ліцензія.

Наприклад GNU FDL – це ліцензія вільної документації GNU, призначена для настанов, підручників, документації, яка супроводжує комп'ютерні програми. Ця ліцензія може бути застосована для будь-яких текстів незалежно від тематики. В основі ліцензії – концепція копілефту, згідно якої будь-які копії захищеного нею тексту (зокрема й модифіковані) розповсюджувалися за тими ж умовами. Найбільший проект, що використовує GNU FDL як ліцензію – Вікіпедія.[3.87]

За захистом авторського права можна звернутись як до порушника з претензією, так і відразу подати позов до суду:

- вимагати визнання та поновлення своїх прав і забороняти дії, що їх порушують чи створюють таку загрозу;
- подавати позови про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду, та моральної шкоди;
- вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права та суміжних прав, в тому числі митних процедур;
- вимагати від порушників інформацію про осіб, задіяних у виробництві, та при розповсюдженні контрафактної продукції та канали її розповсюдження.

Суд має право ухвалити рішення про відшкодування моральної шкоди та збитків, про стягнення з порушника доходу, отриманого внаслідок порушення, про виплату компенсації (від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат), про заборону опублікування творів, випуску фонограм, припинення їх розповсюдження, конфіскацію контрафактних примірників та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення з можливою передачею позивачеві, публікацію в пресі інформації про порушення та рішення суду тощо.

Суд може накласти на порушника додатковий штраф в розмірі 10 % суми, присудженої на користь позивача. Сума штрафу передається до Державного бюджету України. [4.10-16]

Угода TRIPS зобов'язує держави, які входять до складу СОТ, у своїх національних законодавствах передбачити кримінальну відповідальність за порушення авторського права (ст. 61). Обов'язок передбачити відповідальність за незаконне виготовлення та продаж об'єктів охорони ав-

торського права або суміжних прав покладається на держави-учасниці Конвенцією «Про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм» від 29 жовтня 1971 р. (ст. 2) та Бернською конвенцією «Про охорону літературних і художніх творів» від 9 вересня 1886 р. (ст. 16). Виходячи з цього, за порушення авторських прав у законодавстві України передбачена і кримінальна відповідальність.

Так, згідно зі ст. 176 Кримінального кодексу України кримінально-караним визнається умисне незаконне відтворення, розповсюдження об'єктів авторського права, якщо це заподіяло матеріальний збиток у значному, великому чи особливо великому розмірі. За злочин передбачено покарання у виді штрафу, виправних робіт або позбавлення волі з конфіскацією і знищенням всіх екземплярів творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних.

У багатьох країнах ЄС передбачена кримінальна відповідальність за порушення авторського права або суміжних прав: у Чехії – до 5 років позбавлення волі, у Франції – також від 3 до 5 років позбавлення волі та штрафи від €300 тис. до €500 тис.

До прикладу, у Нідерландах заборонили книгу Д. Емця «Таня Гроттер и магический контрабас», в якій використано сюжети Гаррі Поттера. Брюссельський суд визнав, що пісня Майкла Джексона You Are Not Alone, виконана у 1995 р., є плагіатом. Дійсні автори пісні 12 років намагалися довести її ідентичність своїй пісні і врешті-решт виграли позов. Французький суд звинуватив у плагіаті Джона Гальяно – модельєра дома Christian Dior та зобов'язав виплатити \$270 тис. як компенсацію моральної шкоди американському фотографу за використання у рекламі його фірмових прийомів – техніки нанесення малюнка поперх фотографії.[3.88]

23 європейські теле- та радіокомпанії середземноморського регіону утворили ЕВС – європейський союз мовлення (англ. European Broadcastig Union, EBU), який є найбільшим об'єднанням національних організацій мовлення у світі. ЕВС є організатором щорічного конкурсу пісні євробачення, дитячого конкурсу пісні Євробачення та Танцювального конкурсу Євробачення. Також Союз є власником всієї інтелектуальної власності, що з'являється у рамках конкурсів Євробачення.[6.20-22]

Таким чином, підсумовуючи наведені дані, можна констатувати, що інститут авторського та суміжного права не зможе повноцінно функціонувати без належного захисту.

Важливим напрямом розвитку національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права та су-

міжного права, має бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі посилення відповідальності за порушення виключних прав на об'єкти авторського права. Проте вирішувати цю проблему необхідно в комплексі, оскільки потрібно не лише посилити відповідальність, але й розробити ефективний механізм притягнення до неї, зокрема, спростити процедури, які дають змогу довести порушення в цій сфері.

Новітні тенденції в розвитку авторського права в країнах ЄС повинно бути враховано в Україні як при створенні законодавства в галузі авторського права, так і в правозастосовчій практиці.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України (№435-ІУ від 16.01.2003 (із змінами) // ВВР від 03.10.2003 — 2003 р., №40). – Кн. IV, розділи 75, 76 Кн. V.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Відомості Верховної Ради. України (ВВР). — 1994. — № 13. — ст. 64.
3. Верба І. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / І.І.Верба, В.О.Коваль; за ред. С.В. Чікін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. – 262 с.: 23 іл.
4. Ефективність застосування законодавства в сфері авторського права і суміжних прав // Інтелектуальна власність. – 2008. - № 8. – С. 10 - 19.
5. Кравченко О. Захист авторського права і суміжних прав / О. Кравченко // Вісник прокуратури. – 2002. – № 6. – С. 62–67.
6. Куліков О. Дослідження окремих питань приватного копіювання творів : міжнародний та національний аспект / О. Куліков // Інтелектуальна власність. – 2007. - № 10. – С.19 - 24.
7. Цибульов П.М. Управління інтелектуальною власністю / П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, В.Г. Зінов, Ю. Суїні. – К.: „К.І.С“, 2005. – 448 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Литвин Степан Йосипович.